

บทที่ 4

การพัฒนาารูปแบบใหม่ที่ เหมาะสม ในวิถีดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม เกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน ในระดับหมู่บ้าน

วิธีการในการพัฒนารูปแบบ

1. สัมภาษณ์ คปต. กม. และชาวบ้าน เกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม เกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน เพื่อศึกษาสภาพการณ์ที่เป็นจริงในหมู่บ้าน
2. ประมวลปัญหาและสาเหตุของปัญหาการดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต ในหมู่บ้าน
3. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบในการวิเคราะห์สาเหตุของ ปัญหาและหาแนวทางพัฒนารูปแบบที่เหมาะสม
4. ร่างรูปแบบที่เหมาะสมส่งไปให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสาธารณสุขมูลฐาน ผู้เชี่ยวชาญ ด้านพฤติกรรมศาสตร์ และผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน จำนวน 12 คน พิจารณาให้ ข้อวิจารณ์และเสนอแนะ
5. นำรูปแบบมาแก้ไขปรับปรุงให้สมบูรณ์ขึ้น
6. จัดประชุม คปต. ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 13 จังหวัด จำนวน 19 คน ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข 4 คน ครู คปต. 3 คน พัฒนาการ 3 คน เกษตรตำบล 4 คน กำนัน 3 คน ผู้สังเกตการณ์จากจังหวัดนครพนมและจังหวัดมหาสารคาม 2 คน เพื่อพิจารณาหาวิธีการนำรูปแบบนี้ ไปใช้ให้เหมาะสมในหมู่บ้าน ใช้เวลาประชุม 2 วัน
7. นำรูปแบบมาแก้ไขปรับปรุงอีกครั้ง เพื่อให้ได้รูปแบบที่สามารถนำไปใช้ในชุมชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้เหมาะสมและชุมชนยอมรับนำไปปฏิบัติ

ผลการวิเคราะห์บทพรรณหรือจุดอ่อนในการดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตใน
16 หมู่บ้าน ซึ่งเก็บข้อมูลการปฏิบัติจริงในโครงการระยะที่ 1 (โครงการอีสานเขียวซึ่ง
ได้รับงบประมาณในปี 2532)

1. ในขั้นตอนการเตรียมชุมชน

มีการเตรียมชุมชนน้อยเกินไป กรรมการหมู่บ้านไม่ได้แนวคิดภาพรวมของ
การดำเนินงาน จปฐ. ครบทุกขั้นตอน ทว่าที่ กม. ไม่เห็นความสำคัญ และประโยชน์ของ
การนำ จปฐ. ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ข้อบกพร่องและจุดอ่อนเหล่านี้ เกิดจากสาเหตุ
หลายประการ ซึ่งสาเหตุต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ คปค. เองยังไม่รู้ซึ่งถึงแนว
คิดและหลักการของการดำเนินงาน จปฐ. ยังไม่ซาบซึ้งและจัดจ้ดต่อกิจกรรมนี้ หรือยังไม่
มุ่งหวังที่จะดำเนินงาน จปฐ. นี้ให้ได้ผลอย่างแท้จริง ซึ่งอาจจะ เป็นผลของสาเหตุเบื้องหลัง
หลาย ๆ ประการ เมื่อ คปค. ต้องมารับผิดชอบดำเนินการอบรมกรรมการหมู่บ้าน ให้มี
ความรู้ความเข้าใจการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยใช้ เกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน จึง
มีผลทำให้การอบรมทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร และไม่ครบทุกขั้นตอน อย่างไรก็ตามอาจเป็นผลต่อ
เนื่องมาจากมีเวลาในการดำเนินงานน้อย เพราะจะเริ่มดำเนินงานเมื่อมีคำสั่งให้ดำเนิน
การ ซึ่งนับเวลาจากที่มีคำสั่งลงมา จะเหลือเวลาสำหรับการดำเนินการเพียง 1-2 เดือน
เท่านั้น และบางแห่ง คปค. ก็อบรมเฉพาะผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือกรรมการหมู่บ้าน
บางคนเท่านั้น ไม่ได้อบรมผู้ที่ทำการสำรวจทุกคน ผู้รับผิดชอบไปสำรวจ จึงไม่สามารถ
อธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของการดำเนินงานนี้ได้ ตามหลักการดำเนินงาน
จปฐ. แล้ว ชาวบ้านควรมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน จปฐ. ด้วย ชาวบ้านจะต้อง
ตระหนักและยอมรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ชาวบ้านจะต้องมีความเข้าใจในกระบวนการ
เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และจะต้องทราบถึงประโยชน์ของความร่วมมือ และสิ่ง
สนับสนุนจากภายนอก ซึ่งชาวบ้านจะสามารถกำหนดได้เอง แต่ผลจากการศึกษาพบว่า
ชาวบ้านส่วนมากไม่เคยรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต และการดำเนินงาน จปฐ. อาจเป็นผล
เนื่องมาจากสาเหตุดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

2. ในขั้นตอนของการสำรวจ

2.1 การสำรวจถูกบังคับด้วยเวลาที่จำกัด ทำให้ กม.หาวิธีการสำรวจที่ต้องการข้อมูลเร็ว โดยใช้เวลาน้อยที่สุด ซึ่งทำให้ กม.ไม่สามารถเดินไปสำรวจทุกหลังคาเรือนได้ ต้องใช้ประสบการณ์จากการรับรู้ในอดีต ประเมินลงในแบบสำรวจ ของบ้านที่รับผิดชอบ ซึ่งทำให้ข้อมูลบางอย่างบิดเบือนไปจากความเป็นจริง

2.2 ข้อมูล จปฐ.1 ไม่มีหมู่บ้านใดเลยที่จะมอบให้ครอบครัวแต่ละครอบครัวเก็บไว้เอง ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้ใหญ่บ้าน มีความเข้าใจว่าเอกสารนี้เป็นเอกสารราชการ ถ้าไว้ที่ครอบครัวแล้วอาจจะมีการสูญหาย จึงเก็บรวมกันไว้ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน หรือบางหมู่บ้านเก็บไว้ที่อำเภอ

3. ในขั้นตอนของการประมวลผลข้อมูล

คตบ.มีความเห็นว่ากิจกรรมนี้ยากเกินไปสำหรับ กม. จึงดำเนินการเสียเองเป็นส่วนใหญ่ กม.มีบทบาทเพียงลอกลงในเล่มสำเนา 3 ชุดเท่านั้น โดยไม่ได้สนใจว่าสิ่งนั้นเป็นปัญหาของหมู่บ้านที่ตนรับผิดชอบ จึงไม่มีการนำมาใช้ในขั้นตอนต่อไป

4. ในขั้นตอนของการหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหา

ในแต่ละหมู่บ้าน มีกิจกรรมนี้ แต่ไม่ได้ใช้ข้อมูลปัญหาที่ได้จากการสำรวจ จปฐ. ส่วนมากใช้ปัญหาที่ได้จากการร้องเรียน หรือกรรมการคนใดคนหนึ่งเสนอขึ้นมา

5. ในขั้นตอนของการวางแผนแก้ไขปัญหายของหมู่บ้าน

ในบางหมู่บ้านมีกิจกรรมนี้โดยประชุมวางแผน และมอบหมายงานโดยไม่มีลายลักษณ์อักษร บางหมู่บ้านจัดที่ประชุมลงในสมุดปกน้ำเงิน แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มีหมู่บ้านใดเลย ที่ใช้ข้อมูลปัญหาที่ได้จากการสำรวจ จปฐ.

จากการวิเคราะห์ข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนในการดำเนินงานดังกล่าว จึงเป็นแนวทางในการร่างรูปแบบใหม่และผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีประสบการณ์ตรงในพื้นที่แล้ว พัฒนาได้รูปแบบดังนี้คือ

รูปแบบใหม่ที่ได้พัฒนาขึ้น

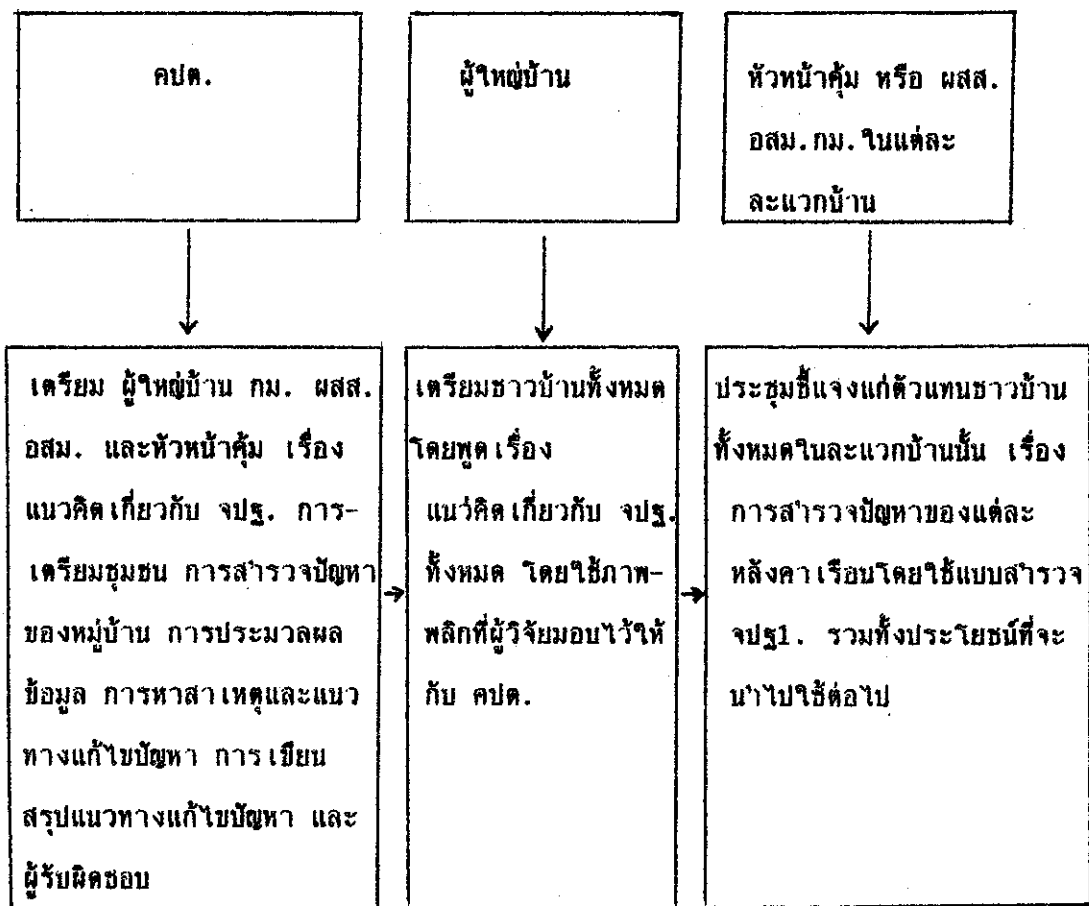
ขั้นตอนที่ 1 ควรมีการซักซ้อมความเข้าใจ กับ คปต. ในเรื่องเกี่ยวกับปัญหา ข้อขัดข้องในอดีตที่เคยมีประสบการณ์มาและวิธีการแก้ปัญหา เพื่อจัดข้อขัดข้องต่าง ๆ ให้หมดไป ข้อควรรู้ทั้งหมดเกี่ยวกับการดำเนินงาน จปฐ. และบทบาทของ คปต. ในการดำเนินงานให้ได้ประสิทธิภาพสูงสุด

ขั้นตอนที่ 2 คปต. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับ กม. เพื่อให้ กม. เกิดแนวคิด ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง หลังจากนั้นจึงให้ข้อมูล วิธีการรวบรวมปัญหาของ หมู่บ้านโดยใช้แบบสำรวจ จปฐ. การนำปัญหาจาก จปฐ. ไปใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน วิธีการวางแผนต่าง ๆ และวิธีการเขียนแผนเสนอเพื่อขอความช่วยเหลือจากรัฐ โดยเน้นการปฏิบัติจริงในทุกขั้นตอน

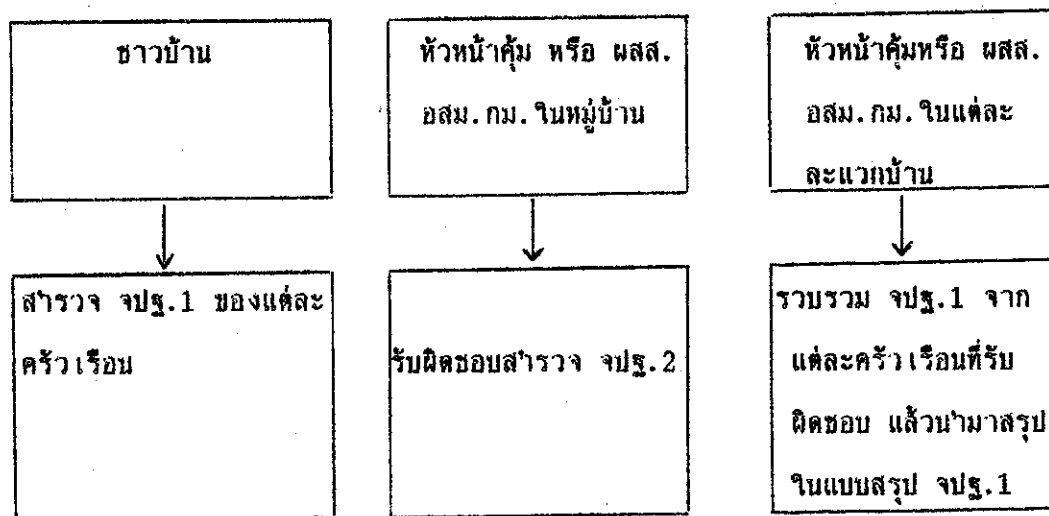
ขั้นตอนที่ 3 ผู้ใหญ่บ้านและ กม. ควรมีการเรียกประชุมหัวหน้าครอบครัวทุกหลังคาเรือนมาพบปะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและคนในครอบครัวโดยใช้ตัวชี้วัดต่าง ๆ ตามความจำเป็นพื้นฐาน เพื่อให้หัวหน้าครอบครัวเกิดแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพชีวิต หลังจากนั้นจึงแบ่งกลุ่มตามคุ้ม หรือตามเขตความรับผิดชอบของ ผสส. อสม. หรือ กม. โดยให้ผู้นำในเขตนั้น (หัวหน้าคุ้ม หรือ ผสส. อสม. หรือ กม. ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ จปฐ.) ให้ข้อมูลวิธีการรวบรวมปัญหาของหลังคาเรือนโดยใช้แบบสำรวจ จปฐ. 1 โดยทุกครัวเรือนจะต้องสำรวจบ้านของตนเองโดยมี กม. ผสส. อสม., หัวหน้าคุ้ม คนใดคนหนึ่ง ที่อยู่บ้านใกล้เคียงเป็นผู้ร่วมในการสำรวจหรือเป็นที่ปรึกษา เพื่อให้ชาวบ้านได้รู้ปัญหาของตนเอง และ กม. สามารถนำปัญหาของแต่ละหลังคาเรือนที่ตนเองรับผิดชอบ มาประมวลเป็นปัญหาของกลุ่ม หรือของคุ้ม หลังจากนั้น กม. ผสส. อสม. หัวหน้าคุ้ม นำปัญหาของแต่ละกลุ่มหรือคุ้ม มาประมวลเป็นปัญหาของหมู่บ้าน ประชุมวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา แล้วจึงร่วมมือกันวางแผนแก้ไข ปัญหาของหมู่บ้าน ปัญหาใดที่หมู่บ้านสามารถแก้ไขได้เอง กม. ผสส. อสม. และหัวหน้าคุ้ม

ควรประชุมตกลงกันในการแก้ไขปัญห ปัญหาใดใหญ่เกินกว่าที่หมู่บ้านจะสามารถแก้ไขกัน
ได้เองแล้ว ก็เขียนแผน เสนอในที่ประชุมกรรมการสภาตำบล เพื่อของบประมาณ และขอ
ความช่วยเหลือต่าง ๆ จากรัฐต่อไป

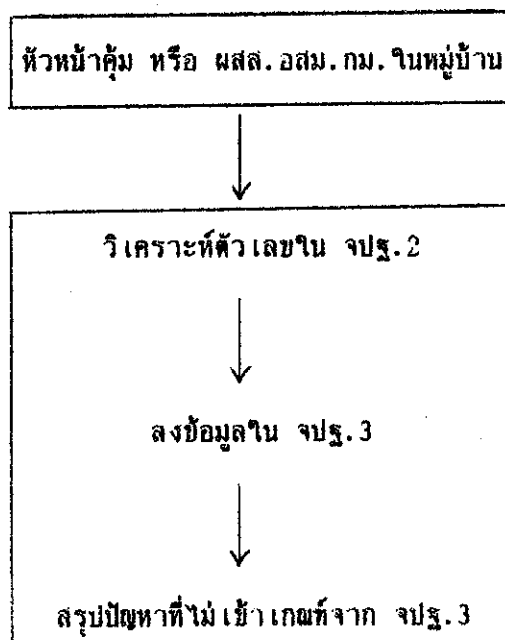
เมื่อนำรูปแบบที่ได้มาสรุปกระบวนการและ ขั้นตอนต่าง ๆ โดยแยกเป็น การ
เตรียมชุมชน การสำรวจ จปฐ. การประมวลผลข้อมูล การหาสาเหตุและแนวทางแก้ไข
การเขียนแผนหรือแนวทางแก้ไขที่ประชาชนแก้ไขได้เอง จะพบข้อสรุปดังภาพ 11,12,
13,14,15,16

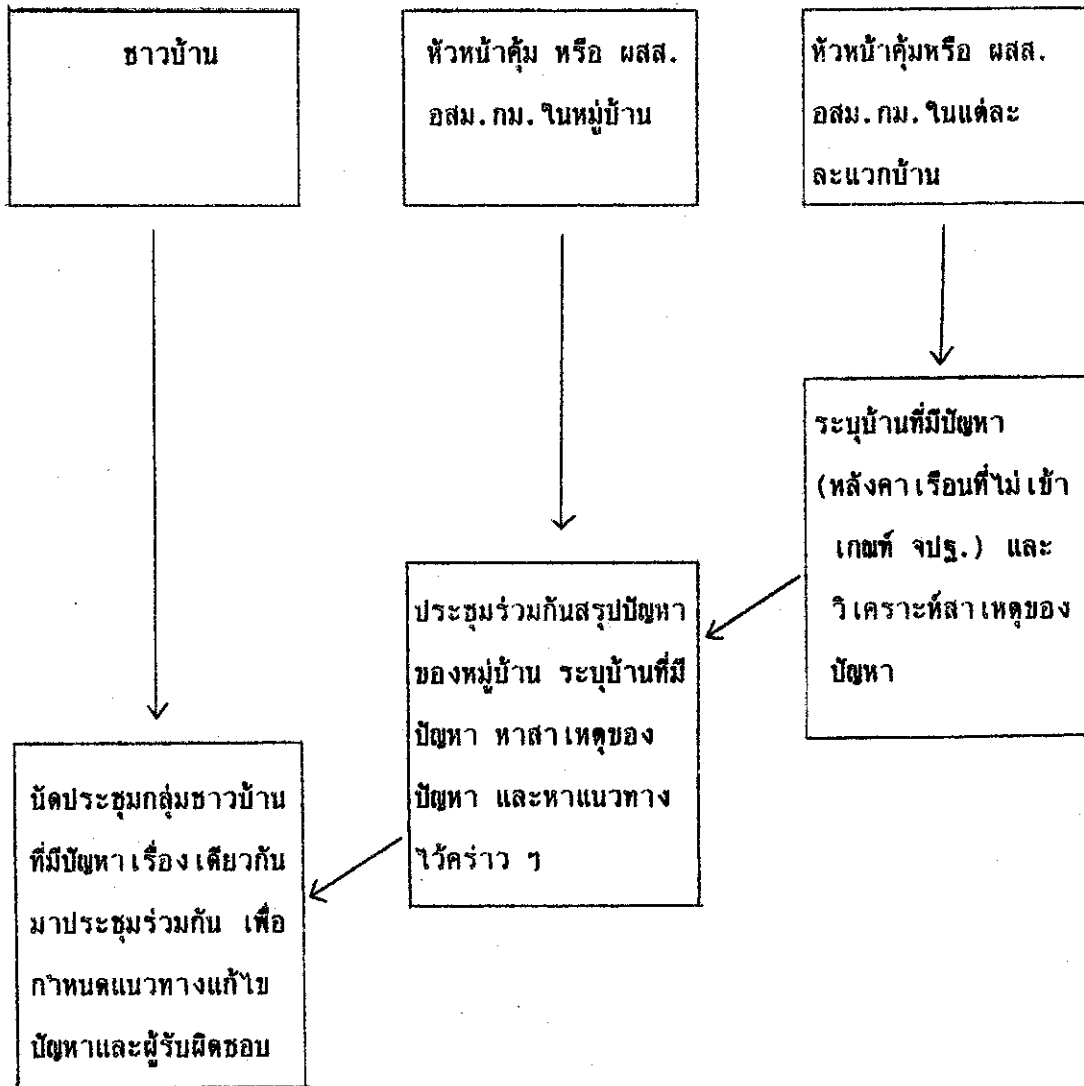
ภาพ 11 สรุปการเตรียมชุมชน

ภาพ 12 สรุปการสำรวจ จปฐ.1 จปฐ.2 และสรุป จปฐ.1

ภาพ 13 สรุปการประมวลผลข้อมูล

ภาพ 14 สรุปการหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหา

ปัญหา	ระบุน้ำที่มีปัญหา	สาเหตุ	แนวทางแก้ไข	ผู้ที่จะต้องดำเนินการ
/	/	/		
*	*	*	*1	*1

/ หมายถึง สรุปผลมาจากแต่ละระแวกบ้าน

* หมายถึง สรุปผลทั้งหมดของหมู่บ้าน โดยรวบรวมจากแต่ละระแวกบ้านนำผลมารวมกัน

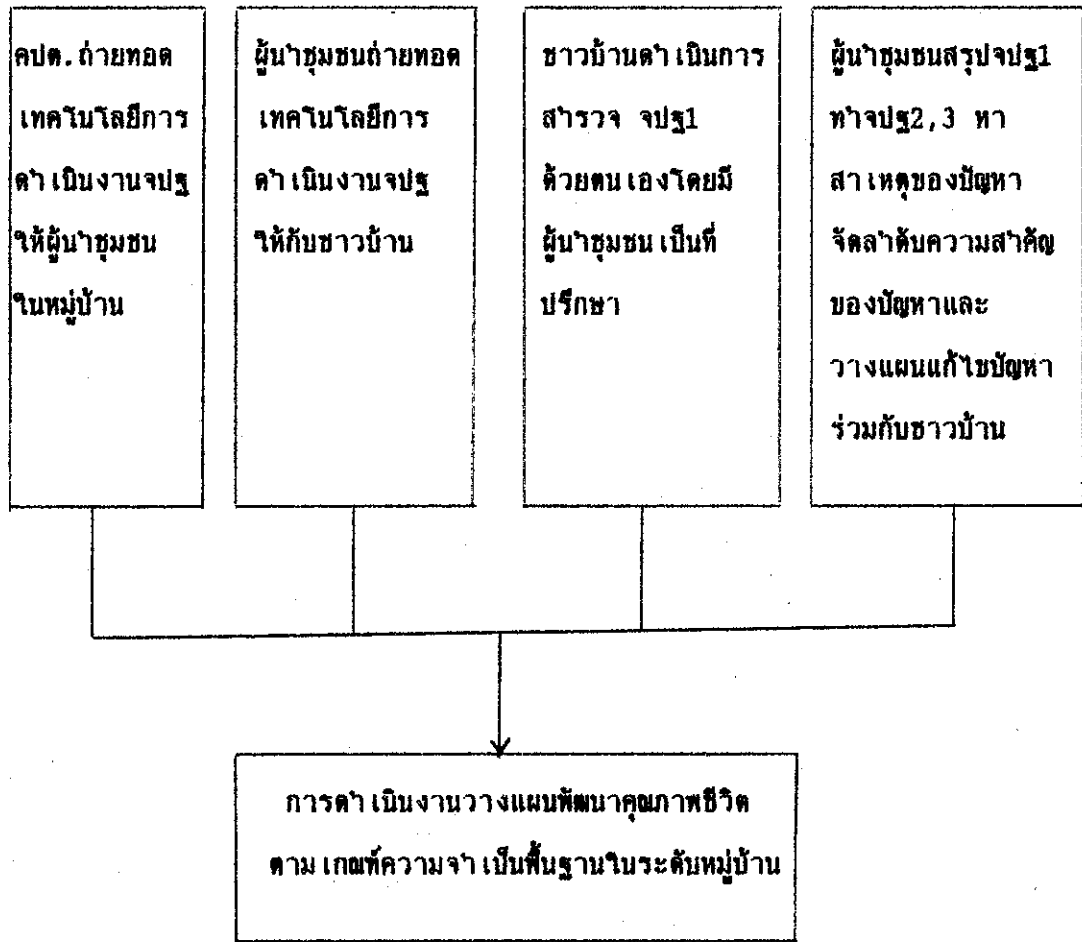
*1 หมายถึง แนวทางแก้ไขที่ได้จากการประชุมผู้นำของหมู่บ้านและชาวบ้านที่มีปัญหา พร้อมระบุชื่อผู้ที่จะรับผิดชอบดำเนินการในประเด็นปัญหานั้น ๆ

ภาพ 15 สรุปตัวอย่างตาราง ที่จะใช้ในการเขียนแผนหรือแนวทางแก้ไขปัญหาที่ชาวบ้านแก้ไขได้เอง

ตาราง 1 ตัวอย่างการเขียนแผนหรือแนวทางแก้ไขปัญหาที่ชาวบ้านแก้ไขได้เอง และขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ปัญหา	ระบุน้ำที่มีปัญหา	สาเหตุ	แนวทางแก้ไข	ผู้ที่จะต้องดำเนินการ
เด็กแรกเกิดถึง 5 ปีขาดสารอาหาร	บ้านเลขที่ 2 7 29 38 47 56 102 119 124	พ่อแม่ขาดความรู้ มีลูกมาก ไม่มีอาหาร เสริม	ติดต่อเจ้าหน้าที่ ให้มาแนะนำความรู้ และบริการวางแผนครอบครัว ทำอาหารเสริมจากข้าว ถั่ว งา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และหัวหน้าคุ้ม 5

ภาพ 16 สรุปกระบวนการทั้งหมดในการดำเนินการตามรูปแบบใหม่